

Trine-Lise Wilhelmsen
Birgitte Hagland

Om erstatningsrett

Med utgangspunkt
i tekster av
Peter Lødrup

1. utgave

GYLDENDAL
JURIDISK

TRINE-LISE WILHELMSEN OG BIRGITTE HAGLAND

OM ERSTATNINGSRETT

MED UTGANGSPUNKT I TEKSTER AV PETER LØDRUP

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2017

1. utgave 1. opplag 2017

ISBN 978-82-05-43124-9

Omslagsdesign: Gyldendal Juridisk

Layout: Laboremus

Sats: HAVE A BOOK

Brødtekst: Minion Pro 10/12,5

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Juridisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

www.gyldendal.no/juridisk

juridisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Forord

Denne boken er skrevet i samarbeid mellom Trine-Lise Wilhelmsen, professor ved Nordisk institutt for sjørett, og Birgitte Hagland, førsteamanuensis ved Institutt for privatrett, begge ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Arbeidet startet med at Gyldental Juridisk ba Trine-Lise Wilhelmsen om å revidere 5. utgave av Peter Lødrups *Lærebok i erstatningsrett*. Bakgrunnen for å ta utgangspunkt i 5.-utgaven var at dette var siste den siste utgaven Lødrup skrev alene.

Wilhelmsen fant det naturlig å involvere Hagland og Institutt for privatrett i prosjektet. Forfatterne har delt arbeidet med boken mellom seg, slik at Hagland har skrevet kapittel 4 («Erstatningsrettslig relevant skade»), kapittel 6 («Culpa – det alminnelige skyldansvaret»), kapittel 10 («Ulovfestet objektivt ansvar»), kapittel 18 («Årsakskravet ved handlingsfellesskap»), kapittel 21 («Ansvarsfritaksregler – skadelidtes forhold som bortfallsgrunn»), kapittel 26 («Erstatning for tap av forsørger – skl. § 3-4») og kapittel 29 («Solidaransvar og regress»), mens Wilhelmsen har skrevet resten. Forfatterne har arbeidet helt selvstendig med sine respektive deler, og resultatet er den respektive forfatters ansvar.

Utgangspunktet var opprinnelig en alminnelig revisjon. Etter hvert som arbeidet skred frem, ble det imidlertid klart for forfatterne at store deler av teksten måtte bearbeides, og at det for flere spørsmål var behov for fullstendig nyskriving. I det endelige resultatet er det derfor ikke så meget igjen av tekstene fra Lødrups bok. I hovedsak er grunnstrukturen i Lødrups bok beholdt, og boken har også vært bestemmende for de temaer som er omtalt her. Noen endringer i grunnstrukturen viste seg like fullt å være nødvendig. Forfatterne har derfor funnet det riktig å kalle boken *Om erstatningsrett. Med utgangspunkt i tekster fra Peter Lødrup*. Dette reflekterer den prosessen som har funnet sted frem til boken fikk sin endelige form.

Utgangspunktet i Lødrups tekster medfører at det ikke er gitt notehenvisninger til stoff som er hentet fra hans tekst.

Lødrups bok var skrevet som lærebok til bruk i undervisningen i erstatningsrett til første avdeling ved Det juridiske fakultet i Oslo. Denne boken har samme utgangspunkt, men stoffet er i stor utstrekning bearbeidet og videreført utover kravene til en lærebok, og fremstillingen henvender seg til dommere, advokater og andre som arbeider med erstatningsrettslige spørsmål. Vi har også lagt inn fortløpende kildehenvisninger i noter. Vi håper likevel at boken kan beholde sin funksjon som lærebok, og har forsøkt å gjøre den lesbar for studenter og brukbar i undervisningen gjennom vekt på oversiktlig struktur og fremheving av hovedlinjer. I enkelte kapitler har vi derfor også søkt å forklare en del sammenhenger mellom erstatningsrettens mange vurderingstemaer og ulike grunnlag.

Av personlige årsaker hos begge forfattere har skriveprosessen tatt usedvanlig lang tid. Dette betyr at boken har vært skrevet i flere omganger med inkorporering av nytt kildestoff. Wilhelmsens bidrag var i all hovedsak klart i november 2015. Senere har det kun vært justeringer

for å inkorporere nye dommer. Haglands bidrag kom noe senere. Dette betyr at vi har forholdt oss til Are Stenvik og Viggo Hagstrøms bok *Erstatningsrett*, men ikke sett hen til Morten Kjellands *Erstatningsrett – en lærebok*, som kom i mars 2016.

Faggruppen i erstatningsrett ved fakultetet har lest og kommentert deler av manuset. Vi retter en varm takk til Erling Hjelmeng, Trond Solvang og Bjarte Thorson for verdifulle kommentarer. En stor takk går også til høyesterettsdommer Steinar Tjomsland, som med all sin kunnskap meget generøst har kommentert kapittel 4, 6 og 10. Vi vil også takke vitenskapelig assistent Anders Jahr Svalheim, som har hjulpet med korrektur og kildesjekk, og til Jon Anders Godeseth Lunde, som har utarbeidet registre.

Nordisk institutt for sjørett og Institutt for privatrett, Oslo, 1. november 2016

Trine-Lise Wilhelmsen og Birgitte Hagland

Innhold

DEL 1 INNLEDNING	21
KAPITTEL 1 ERSTATNINGSRETten OG DENS PLASS I RETTSSYSTEMET	
1.1 Emnet for erstatningsretten	22
1.2 Avgrensninger	22
1.2.1 Erstatning i og utenfor kontraktsforhold	22
1.2.2 Erstatningsrett og forsikringsrett	24
1.2.3 Avgrensning mot trygderetten	25
1.2.4 Avgrensning mot strafferetten	25
1.3 Erstatningsrettslige grunnvilkår og grunnbegreper	26
1.3.1 Oversikt	26
1.3.2 Ansvarsgrunnlag	26
1.3.3 Årsaksammenheng	27
1.3.4 Økonomisk tap	27
1.3.5 Erstatning for ikke-økonomisk tap	28
KAPITTEL 2 ERSTATNINGSRETTENS KILDER	
2.1 Fra strafferett til erstatningsrett	29
2.2 Lovgivning	30
2.2.1 Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skl.)	30
2.2.2 Lovgivning på ulike livsområder	31
2.2.2.1 Oversikt	31
2.2.2.2 Erstatningslovgivning med tvungen finansiering	31
2.2.2.3 Lovfestet objektivt ansvar uten finansiering	31
2.3 Lovforarbeider	32
2.3.1 Innledning	32
2.3.2 Utviklingen av reglene i skl. med tilhørende forarbeider	32
2.4 Retspraksis	34
2.5 Praksis fra Finansklagenemnda	35
2.6 Reelle hensyn mv.	36
2.7 Litteratur	37
2.8 Norsk og fremmed erstatningsrett – erstatningsrettens internasjonale sider	38
2.8.1 Innledning	38
2.8.2 Nordisk rett	38
2.8.3 Europeiske kilder	39
2.8.3.1 Erstatningsrettens europeisering	39
2.8.3.2 EØS-avtalen	39

2.8.3.3 Den europeiske menneskerettighetskonvensjon	41
2.8.3.4 Komparative prosjekter	42
2.9 Noen metodeproblemer	44
 KAPITTEL 3 ERSTATNINGSGRUNNLAGET OG FUNKSJON 46	
3.1 Oversikt	46
3.2 Gjenoppretting (reparasjon)	47
3.2.1 Reparasjonshensynets rettslige grunnlag og innhold	47
3.2.2 Begrunnelsen for erstatningsrettens gjenopprettende funksjon	47
3.2.3 Grensen for reparasjonshensynet	49
3.3 Erstatningsrettens preventive funksjon	50
3.3.1 Rettlig grunnlag, innhold og begrunnelse	50
3.3.2 Den preventive virkningen	51
3.3.3 Økonomisk effektivitet som mål for prevensjon	52
3.3.3.1 Begrep og rettslig grunnlag	52
3.3.3.2 Rettsøkonomi som metode i erstatningsretten	52
3.3.3.3 Modellen om et effektivt ansvarsgrunnlag	53
3.3.3.4 Modell om «the least cost risk avoider»	55
3.4 Forholdet mellom verdiskaping og rettferdighet	56
3.5 Pulverisering av tapet	56
3.6 Særlig om personskadene	57
 KAPITTEL 4 ERSTATNINGSGRUNNLAGET OG RELEVANT SKADE 59	
4.1 Innledning: Erstatningsrettens virkeområde	59
4.2 Økonomisk eller ikke-økonomisk tap?	60
4.3 Vernet interesse?	63
4.3.1 Innledning: Rammer skaden en vernet interesse?	63
4.3.2 Person- og tingsskade	64
4.3.3 Rene formuestap	66
4.4 Vernet skadelidt?	67
4.4.1 Innledning	67
4.4.2 Personskade	68
4.4.3 Tingsskade	69
4.4.4 Rene formuestap	75
4.4.5 Et fellesspørsmål: Selskapsforhold og tap via andre rettssubjekter	77
4.5 Normkonkurranse og koordineringsspørsmål	79
4.6 Forholdet til ansvarsgrunnlaget og adekvans (vernets utstrekning)	79
 DEL 2 ANSVARSGRUNNLAGET 81	
 KAPITTEL 5 UTVIKLING OG OVERSIKT 82	
5.1 Generelt	82
5.2 Utviklingen av culpaansvaret	82
5.3 Fra culpaansvar til objektivt ansvar	83
5.4 Lovfestet ansvar med vekt på finansiering	85
5.5 Særlig om risikoen for skader i arbeidslivet	85
5.6 Lovfestet objektivt ansvar	86
5.7 Arbeidsgiveransvaret	86

KAPITTEL 6 CULPA – DET ALMINNELIGE SKYLDANSVARET	87
6.1 Grunnleggende utgangspunkter	87
6.2 Den rettslige vurderingens særpreg	91
6.3 Aktsomhetsvurderingen – konkretisering og struktur	95
6.3.1 Konkretisering av aktsomhetsnormen: Ansvarssituasjonen	95
6.3.2 Vurderingstema og tyngdepunkt	97
6.3.2.1 Integritetskrenkelser	97
6.3.2.2 Rene formuestap	98
6.3.2.3 Ulike eller sammenfallende tyngdepunkt?	99
6.4 Aktsomhetsnormens grunnlag og sammensetning	100
6.4.1 Innledning: Felles struktur, ulik sammensetning	100
6.4.2 Lovbestemte handlenormer	100
6.4.2.1 Utgangspunktet: «én av mange komponenter ved aktsomhetsvurderingen»	100
6.4.2.2 Relevansspørsmålet	101
6.4.2.3 Vektspørsmålet	107
6.4.3 Sedvane og bransjespesifikke normer	111
6.4.4 Integritetskrenkelser og skadeevnekriteriet	114
6.4.4.1 Ulovfestet avveining: Skadeevne kontra handlingsalternativer	114
6.4.4.2 Skadeevnekriteriet	115
6.4.4.3 Skadeevnen må være «synbar»	118
6.4.4.4 Handlingsalternativer	122
6.4.5 Rene formuestap og forventningskriteriet	125
6.4.6 Aktsomhetsnormens relativitet – justering av aktsomhetsnivå	128
6.5 Tre særliige vurderingstemaer	130
6.5.1 Innledning. Særtrekk ved ansvarsetableringen	130
6.5.2 Profesjonsansvaret	131
6.5.2.1 Hva er profesjonsansvar?	131
6.5.2.2 Profesjonsansvar som problem ved rene formuestap	131
6.5.3 Ansvar for unnlatelser	132
6.5.3.1 Hva er en unnlatelse?	132
6.5.3.2 De rene unnlatelsene som ansvarsproblem	133
6.5.4 Medvirkningsansvar	134
6.5.4.1 Hva er medvirkning på skadevoldersiden?	134
6.5.4.2 Medvirkning som ansvarsproblem	135
6.6 Betydningen av skadevolders subjektive forhold	136
6.6.1 Innledning	136
6.6.2 Unnskyldningsgrunner	136
6.6.2.1 Feiloppfatning og uvitenhet	136
6.6.2.2 Tvingende grunner	138
6.6.3 Grader av skyld og skyldgradens betydning	138
6.7 Avsluttende betraktninger	141
KAPITTEL 7 ARBEIDSGIVERANSVARET	143
7.1 Rettskilder, partsforhold og oversikt	143
7.2 Begrunnelse for arbeidsgiveransvaret	144
7.3 Anvendelsesområdet	145
7.4 Arbeidsgiver	146

7.5	Arbeidstaker	147
7.5.1	Begrepet <i>arbeidstaker</i>	147
7.5.2	Avgrensning mot selvstendige oppdragstakere	149
7.5.3	Avgrensning mot organansvaret	152
7.6	Skyldkravet	154
7.7	Skaden må være voldt «i tjenesten»	155
7.8	Arbeidstaker går utenfor det som er rimelig å regne med	156
7.8.1	Innledning	156
7.8.2	Betydningen av instruks	157
7.8.3	Skadeverk, vinningsforbrytelser og andre forsettlig handlinger	157
7.8.4	Særlig om mobbing og trakkassering	161
7.9	Arbeidsgiveransvaret for korruption	162
7.10	Det offentliges arbeidsgiveransvar	163
7.10.1	Utgangspunkter og oversikt	163
7.10.2	Utdannelse, helse og omsorg	164
7.10.3	Service- og kontrollfunksjoner	166
7.10.4	Enkeltvedtak og offentlig saksbehandling	168
7.11	Arbeidstakerens eget ansvar	170
7.12	Lempning av arbeidsgiveransvaret	171
KAPITTEL 8 LOVFESTET OBJEKTIVT ANSVAR		172
8.1	Produktansvaret	172
8.1.1	Hjemmel, begrunnelse og oversikt	172
8.1.2	Kategorier av produktfeil som kan gi grunnlag for ansvar	173
8.1.3	Hvilke produkter er omfattet av loven?	174
8.1.4	Ansvarssubjektet	175
8.1.4.1	Utgangspunktet: «Produsent» er den som fremstiller produktet	175
8.1.4.2	Produktansvar for andre enn tilvirker	176
8.1.4.3	Delprodusentens ansvar	176
8.1.5	Omsetning som ledd i virksomhet	177
8.1.6	Ansvarsgrunnlaget	178
8.1.7	Hvilke skader er omfattet av produktansvaret?	180
8.2	Forureningsansvaret	181
8.2.1	Hjemmel og oversikt	181
8.2.2	Ansvarsgrunnlaget	182
8.2.3	Ansvarssubjektet	182
8.2.4	Answarets omfang	183
8.3	Ansvar for dyr	183
KAPITTEL 9 LOVFESTET OBJEKTIVT ANSVAR MED FINANSIERING		185
9.1	Bilansvaret	185
9.1.1	Hjemmel, hovedelementer og konstruksjon	185
9.1.2	Objektivt ansvar og forsikringsplikt	186
9.1.3	Begrepet motorvogn – det skadenvoldende objekt	186
9.1.4	Begrepet «gjer» – den skadenvoldende begivenhet	187
9.1.4.1	Utgangspunktet i bal. § 4	187
9.1.4.2	Unntaket i bal. § 2	191
9.1.5	Hvilke skader og tap omfattes – erstatningsutmålingen	191

9.1.6	Særregler for kollisjoner mv. mellom motorvogner	192
9.1.7	Skadenvolderens personlige ansvar	194
9.1.8	Forholdet mellom skadenvolder og trafikkforsikringsselskapet	194
9.2	Ansvar for yrkesskader – yrkesskadeforsikringen	196
9.2.1	Hjemmel, hovedelementer og konstruksjon	196
9.2.2	Forsikringsplikt og objektivt ansvar	196
9.2.3	Dekningsområdet	197
9.2.4	Skader og sykdommer som dekkes under yrkesskadeforsikringen	198
9.2.4.1	Yfl. § 11 første ledd bokstav a)	198
9.2.4.2	Yfl. § 11 første ledd bokstav b) og c)	201
9.2.5	Erstatningen	202
9.2.6	Yrkesskadeforsikringens regress	203
9.3	Legemiddelansvaret	203
9.3.1	Hjemmel, begrunnelse og særlige trekk	203
9.3.2	Virkeområdet	204
9.3.3	Ansvarsgrunnlaget	204
9.3.4	Forsikringsordningen	206
9.3.5	Answarets omfang	207
9.3.6	Vaksinasjonsskader	207
9.4	Ansvoarets for pasientskader mv.	207
9.4.1	Hjemmel, organisering og oversikt	207
9.4.2	Lovens virkeområde	208
9.4.3	Ansvarsgrunnlaget – oversikt	209
9.4.4	Nærmere om når det foreligger en «svikt ved ytelsen av helsehjelp»	212
9.4.5	Betydningen av pasientens samtykke og tilstrekkelig informasjon	214
9.4.6	Uoppklarte årsaksforhold	216
9.4.7	Hva som kan kreves erstattet – lovens skadebegrep	216
9.4.8	Hvem som har krav på erstatning	217
9.4.9	Erstatningens omfang	217
KAPITTEL 10 ULOVFESTET OBJEKTIVT ANSVAR		218
10.1	Grunnleggende utgangspunkter	218
10.2	Den rettslige vurderingens særpreg	220
10.3	Risikovurderingen	221
10.3.1	Utgangspunktet: Hva er risikokilden?	221
10.3.2	Tilknytning til risikokilden – hvem er ansvarssubjekt?	224
10.3.3	Den nærmere fastsettelsen av skaderisikoen	224
10.3.3.1	Innledning	224
10.3.3.2	Ekstraordinær risiko	225
10.3.3.3	Typisk risiko	227
10.3.3.4	Stadig risiko	228
10.4	Riskoplasseringen	229
10.4.1	Interesseavveining	229
10.4.2	Rimelig riskoplassering gjennom rettferdighetsbetragtninger	230
10.4.3	Pulveriseringshensynet	232
10.4.4	Prevensjonshensynet	233
10.4.5	Skadelidtes forhold	234
10.5	Det ulovfestede objektive ansvoarets rekkevidde – forholdet til andre ansvarsgrunnlag	235

10.5.1 Lovfestet objektivt ansvar	235
10.5.2 Culpansvaret	235
DEL 3 ÅRSAKSSAMMENHENG	237
KAPITTEL 11 GENERELT OM ÅRSAKSSAMMENHENG	238
11.1 Problem og hjemmel	238
11.2 Betingelseslæren som utgangspunkt	239
KAPITTEL 12 ÅRSAKSKONSTELLASJONER	242
12.1 Terminologi	242
12.2 Flere nødvendige og tilstrekkelige årsaker	242
12.3 Samvirkende skadeårsaker	243
12.4 Konkurrerende skadeårsaker	244
12.5 Hypotetisk årsakskonkurranse	244
12.6 Årsakskonstellasjoner og årsaksprinsipper	245
KAPITTEL 13 FLERE NØDVENDIGE OG TILSTREKKELIGE ÅRSAKER	246
KAPITTEL 14 SAMVIRKENDE SKADEÅRSAKER	247
14.1 Problemstilling og oversikt	247
14.2 Utgangspunktet: Betingelseslæren	248
14.2.1 Hjemmel	248
14.2.2 Anvendelsesområde	248
14.3 «Uvesentlighetslæren»	250
14.4 Adekvanslæren	253
14.4.1 Hjemmel, problemstilling og oversikt	253
14.4.2 Skaden/tapet er upåregnelig	254
14.4.3 Avledet følgeskade	259
14.4.3.1 Innledning	259
14.4.3.2 Tidsperspektivet	259
14.4.3.3 Antallet og karakteren av de medvirkende årsakene	259
14.4.3.4 Skaden/tapet rammer en annen person og/eller interesse ..	260
14.4.4 Skyldgraden – preventive hensyn	262
14.4.5 Reparasjon	263
14.4.6 Hvem er nærmest til å bære risikoen?	264
KAPITTEL 15 KONKURRERENDE SKADEÅRSAKER	266
15.1 Problem og oversikt	266
15.2 Konkurrerende ansvarlige årsaker	266
15.3 Konkurrerende ansvarlig årsak og hendelig årsak	267
KAPITTEL 16 HYPOTETISK KONKURRERENDE ÅRSAKER	269
16.1 Problem og oversikt	269
16.2 Hypotetisk annen ansvarlig årsak	269
16.3 Hypotetisk annen hendelig årsak	270
KAPITTEL 17 ÅRSAKSKRAVET VED UNNLATELSE	273

KAPITTEL 18 ÅRSAKSKRAVET VED HANDLINGSFELLESSKAP	275
KAPITTEL 19 OM BEVISSET FOR ÅRSAKSSAMMENHENG	278
19.1 Problem, terminologi og oversikt	278
19.2 Den frie bevisbedømmelse	278
19.3 Kravet til sannsynlighetsovervekt	279
19.4 Bevisbyrden	280
19.5 Tvil mellom to (eller flere) ansvarlige skadeårsaker	281
DEL 4 BETYDNINGEN AV SKADELIDTES EGET FORHOLD	283
KAPITTEL 20 RETTSLIG PLASSERING, PROBLEM OG OVERSIKT	284
KAPITTEL 21 ANSVARSFRITAKSREGLER – SKADELIDTES FORHOLD	
SOM BORTFALLSGRUNN	286
21.1 Nødverge	286
21.2 Samtykke	287
21.3 Aksept av risiko	288
21.3.1 Grunnleggende utgangspunkter	288
21.3.2 Den rettslige vurderingens særpreg	289
21.3.4 Aksept av risiko-vurderingen	292
KAPITTEL 22 ANSVARSFORDELINGSREGLER – SKADELIDTES FORHOLD	
MEDFØRER REDUKSJON AV ERSTATNINGSANSVAR	295
22.1 Innledning	295
22.2 Begrunnelse	296
22.3 Når foreligger medvirkning fra skadelidtes side?	297
22.3.1 Oversikt	297
22.3.2 Skadelidte har medvirket til skaden ved egen skyld	297
22.3.3 Skadelidte har latt være å minske risikoen for skade	300
22.3.4 Skadelidte har unnlatt å begrense skaden	300
22.4 Medvirkningens betydning	302
22.5 Barns medvirkning	305
22.6 Medvirkning ved tap av forsørger	305
22.7 Personer skadelidte hefter for	306
22.8 Objektivt medvirkneransvar	307
22.9 Særregler for medvirkning ved trafikkskader	307
22.9.1 Hjemmel og oversikt	307
22.9.2 Unntak fra medvirkning hvor skadelidte er «mindre enn lite å laste»	308
22.9.3 Ansvarsfrihet ved visse typer medvirkning	310
22.9.4 Særlig om identifikasjon for etterlatte etter bal. § 7	311
DEL 5 ERSTATNINGSKRAVET	313
KAPITTEL 23 GENERELLE UTGANGSPUNKTER	314
23.1 Kravet om økonomisk tap	314
23.2 Utgangspunktet: Full erstatning	316

23.3 Tidspunktet for erstatningsberegningen	317
23.4 Erstatningsformen	318
KAPITTEL 24 TINGSSKADER OG ANNEN FORMUESSKADE	320
24.1 Utgangspunktet	320
24.2 Delskader	320
24.3 Totalskade	321
24.4 Ren formuesskade/tap	322
24.5 Betydningen av forsikring på skadelidtes hånd	324
24.5.1 Problemets	324
24.5.2 Skadenvoldet beskyttes av skadelidtes forsikring	324
24.5.3 Tingsforsikringsselskapets regress	325
KAPITTEL 25 ERSTATNING FOR SKADE PÅ PERSON	326
25.1 Hjemmel, rettskilder og oversikt	326
25.2 Det påførte (lidte) inntektstap	327
25.3 Erstatning for tapt inntektsevne (tap i fremtidig erverv)	328
25.3.1 Oversikt	328
25.3.2 Inntekt uten skaden	329
25.3.2.1 Det årlige bruttotapet	329
25.3.2.2 Tapsperioden	331
25.3.3 Skadelidtes inntekt med skaden	331
25.3.4 Fradrag for andre ytelseer	332
25.3.4.1 «Skal»-fradrag for trygd og pensjoner	332
25.3.4.2 «Kan»-fradrag for visse forsikringsytelser mv.	333
25.3.4.3 Regressansvar overfor trygden/pensjonsinnretningen/ arbeidsgiver	335
25.3.5 Beregningstekniske forhold	336
25.3.5.1 Kapitalisering og diskontering	336
25.3.5.2 Inflasjon og reallønnsstigning	337
25.3.5.3 Skattemessige forhold	338
25.4 Påførte og fremtidige merutgifter	339
25.4.1 Noen utgangspunkter	339
25.4.2 Hva er en «nødvendig og rimelig» utgift?	339
25.4.2.1 Problem og oversikt	339
25.4.2.2 Velferdssystemet som ramme for medisinske behov	340
25.4.2.3 Utgifter i tillegg til det offentlige tilbuddet for sosialmedisinske behov	340
25.4.2.4 Typer av utgifter til dekning av sosialmedisinske behov	341
25.4.2.5 Omfanget av dekningen for sosialmedisinske ytelseer	342
25.4.3 Forholdet til menerstatningen	343
25.4.4 Skattespørsmål	344
25.5 Særlig om barn som skadelidte	344
25.6 Standardisert erstatning ved yrkesskade	346
25.7 Pårørende og andre nærståendes tap	347
25.8 Menerstatning	348
25.8.1 Hjemmel, begrunnelse og oversikt	348
25.8.2 Menerstatningen for yrkesskader etter folketrygdloven	348
25.8.3 Vilkårene for å få menerstatning etter skl. § 3-2	349

25.8.4 Erstatningsutmålingen – utgangspunkter	350
25.8.5 Den konkrete erstatningsutmåling	351
25.9 Oppreisning	352
25.9.1 Utvikling, hjemmel og begrunnelse	352
25.9.2 Vilkårene for oppreisning	353
25.9.3 Kriteriene for erstatningsutmålingen	355
25.9.4 Oppreisningsnivået	356
KAPITTEL 26 ERSTATNING FOR TAP AV FORSØRGER – SKL. § 3-4	359
26.1 Kravets spesielle karakter	359
26.2 Hvem har krav på forsørgertapserstatning?	360
26.3 Hva er tapt forsørgelse?	360
26.4 Hva er betydningen av selvforsørgelse?	362
KAPITTEL 27 BETYDNINGEN AV ARBEID I HJEMMET	363
27.1 Hjemmel og oversikt	363
27.2 Skadelidtes tap av evnen til arbeid i hjemmet	364
27.3 Tap av evnen til å arbeide hjemme som forsørgertap	365
KAPITTEL 28 LEMPNING AV ANSVARET	367
28.1 Problem, hjemmel og begrunnelse	367
28.2 Anvendelsesområdet for skl. § 5-2	368
28.3 Lempningskriteriene	368
28.4 Forholdet mellom lempningsregelen i skl. § 5-2 og lempningsreglene i skl. § 2-2 nr. 1 mv.	372
KAPITTEL 29 SOLIDARANSVAR OG REGRESS	373
LITTERATUR	375
LOVREGISTER	382
DOMSREGISTER	386
STIKKORD	391

Forkortelser

Tidsskrifter

SvJT	Svensk Juristtidning
TfR	Tidsskrift for Rettstidenskap
Rt.	Norsk Retstidende
ND	Nordiske Domme i Sjøfartsanliggender
JV	Jussens Venner
TfE	Tidsskrift for Erstatningsrett
LoR	Lov og Rett
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen (Danmark)
NJA	Nytt juridiskt arkiv (Sverige)

Lover

asl.	aksjeloven (lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper)
atomenl.	atomenergiloven (lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergivirksomhet)
bal.	bilansvarsloven (lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogner gjer)
fal.	forsikringsavtaleloven (lov om 16. juni 1989 nr. 69 forsikringsavtaler)
fkjl.	forbrukerkjøpsloven (lov om 21. juni 2002 nr. 34 forbrukerkjøp)
forurl.	forurensningsloven (lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall)
ftrl.	folketrygdloven (lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd)
Grl.	Grunnloven (Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814)
jbansvl.	jernbaneansvarsloven (lov 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar)
kjl.	kjøpsloven (lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp)
luftl.	luftfartsloven (lov 11. juni 1993 nr. 101 om luftfart)
NL	Kong Christian Den Femtis Norske Lov 15de april 1687
pasl.	pasientrettighetsloven (lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter)

passkl.	pasientskadeloven (lov 15. juni 2001 nr. 53 om erstatning ved pasientskader mv.)
petrl.	petroleumsloven (lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet)
prodansvl.	produktansvarsloven (lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar)
reinl.	reindriftsloven (lov 9. juni 1978 nr. 49 om reindrift)
sml.	smittevernloven (lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer)
sjøl.	sjøloven (lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten)
skl.	skadeserstatningsloven (lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning)
strl.	straffeloven (lov 20.05.2005 nr. 28 om straff)
strl.ikrl.	straffelovens ikrafttredelseslov (lov 22. mai 1902 nr. 11 om den almindelige borgerlige Straffelovs ikraftræden)
tivolil.	tivoliloven (lov 7. juni 1991 nr. 24 om godkjenning og drift av innretninger til bruk i tivoli og fornøyelsesparker)
voerstl.	voldsoffererstatningsloven (lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling mm.)
yfl.	yrkesskadeforsikringsloven (lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring)
åvl.	åndsverkloven (lov 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndswerk mv.)

Lovforarbeider

Innst. 1950	Innstilling fra det nordiske utvalg som har til oppgave å utarbeide forslag til emnevalg og retningslinjer mv. for et kommende nordisk samarbeide på erstatningsrettens område samt merknader. Utarbeidet av utvalgets norske medlem høyesterettsadvokat Erling Wikborg (Oslo 1950)
Innst. I	Innstilling om ny lov om Erstatningsansvar for skade voldt av barn og ungdom m.m. (1964)
Innst. II	Innstilling om lov om det offentliges og andre arbeidsgiveres erstatningsansvar m.m. (1964)
Innst. O. VIII	Innstilling fra justiskomiteen om lov om skadeserstatning i visse forhold (1967–68)
Innst. E	Innstilling fra Erstatningslokomiteen. Komiteen til i nordisk samarbeid å utrede spørsmålet om ny lovgivning om erstatning for tap i fremtidig erverv og for tap av forsørger (1971)
Innst. O. 24	Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i erstatningslovgivningen m.m. for så vidt angår erstatning ved yrkesskader (1975–76)